

Deliberationes tudományos folyóirat
17. évfolyam 2. szám 2024/2, 25–45. oldal
Kézirat beérkezése: 2024. november 22.
Kézirat befogadása: 2024. november 28.
DOI: 10.54230/Delib.2024.2.25

Deliberationes Scientific Journal
Vol.17; Ed.No. 2/2024, pages: 25–45
Paper submitted: 22nd November 2024
Paper accepted: 28th November 2024
DOI: 10.54230/Delib.2024.2.25

AZ OLTÁRÉPÍTŐ

Barna Gábor

SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék
Gál Ferenc Egyetem Kutatóintézet „Bálint Sándor” Vallási Kultúrakutató Csoport

Absztrakt

A tanulmány Nagy Nepomuk János (1859–1906) szobrász, oltárépítő és aranyozó életét és munkásságát tekinti át helytörténeti, sajtótörténeti adatok alapján. A Budapesten és külföldön (Ausztria) tanult szobrász 1890-ben alapított önálló vállalkozást Szatmárnémetiben, ahonnan 1900-ban Temesvárra költözött. A kutatások eddigi eredményei alapján mintegy 30 templomból ismerjük neoromán és neogót stílusban alkotott oltárait, szobrait. Alkotásai napjainkig alakítják esztétikai élményeinket.

Kulcsszavak: oltárépítő, szobrász, neoromán és neogót stílus

THE ALTAR BUILDER

Gábor Barna

University of Szeged, Faculty for Humanities and Social Sciences, Department of
Ethnology and Cultural Anthropology, Professor emeritus /
Gál Ferenc University, „Bálint Sándor”
Research Group for the Study of Religious Culture, Research professor

Abstract

This study examines the life and work of János Nepomuk Nagy (1859–1906), a sculptor, altar builder, and gilder, using local and press history sources. Nagy studied in Budapest and abroad (Austria), and in 1890, he founded his own workshop in Szatmárnémeti (today Satu Mare, Romania). In 1900, he relocated to Temesvár (today Timișoara, Romania). Based on current research, approximately 30 churches house his Neo-Romanesque and Neo-Gothic altars and sculptures. His creations continue to shape aesthetic experiences to this day.

Keywords: altar builder, sculptor, neo-Romanesque and neo-Gothic style

Egy olyan oltárépítőről szól ez a tanulmány, akinek életét és munkásságát még csak részben tárta fel a kutatás, jóllehet harminc templomból már ismerjük alkotásait, de az életmű mélyebb elemzése csak a teljes korpusz feltárása után jöhet el. Ez az alig ismert, magát oltárépítőnek, szobrásznak, aranyozónak nevező mester Nagy Nepomuk János.¹ Sokáig sem születése, sem halála idejét nem ismertük. Csak azt tudtuk róla, hogy kunszentmártoni illetőségű volt. A *Temesvári Közlöny* egy 1903-as újságcikkéből derült fény születési idejére, részben életútjára, majd pedig – hirdetési elmaradása után – anyakönyvi kutatás révén halála dátumára is (1. kép).

1. kép: Nagy Nepomuk János (Makó, 1901)
(Nagyítás a 13.b. képből. Halász Tamás gyűjteményéből)

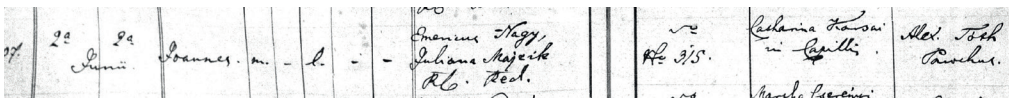
De miért érdekes egy oltárépítő munkássága? Mely tudományterület lehet „illetékes” vizsgálatában: az ipartörténet, a művészettörténet, a műemlékvédelem, a helytörténet, az egyháztörténet, a néprajz? Hiszen még azt sem döntöttük el, hogy ki ő: iparos

¹ Egy 1895. április 17-én kelt szerződésben, amelyet Dósa József kunszentmártoni plébános kötött a mesterszállási templom berendezésének elkészítésére, a B. Nagy Nep. János nevet olvashatjuk. E névváltozat sem az anyakönyvekben, sem más forrásban nem bukkan fel másutt. Ugyanakkor a helybeli születésű és helyi plébános jól ismerte a kunszentmártoni társadalmat, így tudta, hogy a sok Nagy család között ez a B. Nagy familia.

vagy művész? A szakirodalom áttekintése során azt mondhatom, hogy eddig csupán némi ipartörténeti és – utóbb – művészettörténeti érdeklődést keltettek az oltárépítő mesterek és műhelyek. A 19–20. század fordulójáról csupán az isaszegi Sztrizs István műhelyének működését, és talán a legnagyobb kegytárgykészítő vállalat: a Rétay és Benedek vállalkozását ismerjük.²

Általában is feltehetjük a kérdést: Van-e a művészeti értéke e mesterek, műhelyek tevékenységének? Erre a kérdésre úgy is válaszolhatunk, hogy a művészet a kommunikáció, a megértés eszköze. A művészet különféle módszerekkel valamiféle tudást közvetít, kiemel, túloz, átalakít: idealizál vagy torzít, lekicsinyít, felnagyít és egyéb módszerekkel segíti, sőt „fokozza a tárgyak megértését”. Az alkotások szemlélésével kapcsolatot teremtünk az megtapasztalt/látott művészet és – esetünkben – hitünk között, ami mindkettőnek, azaz a művészetnek és a vallásnak mélyebb megértését is eredményezheti. Bálint Sándor megfogalmazásával: a „vallás titkait a művészet tolmácsolja a maga közvetlen hatásával”. A szakrális tematikájú művészet tehát spirituális valóságokba vezethet el. A művészet így képes a tudás és a megértés forrásaként szolgálni.³ E templomberendezési tárgyak: oltárok, szobrok, képek, kültéri szobrok, keresztutak és egyebek megrendelői közösségek, egyének voltak, akik a történeti koronként jelentkező újabb és újabb áhítatformákat vallásgyakorlatukba átültették. A közösségi vagy/és egyéni „devotio” tárgyai pedig létrejöttükkel a templomi/közösségi, majd pedig a privát térben való jelenlétükkel maguk is a vallásgyakorlás alakítóivá váltak. A tárgyakat szemlélve a hit élő tanúit látjuk. E kornak, a 19–20. századforduló mestereinek és műhelyeinek sok-sok alkotása látható templomainkban, egy-egy lelkiségi áramlat tárgyiasult kifejezőjeként. Csak a leggyakoribbakat említem: Élő Rózsafüzér, Lourdes, Jézus Szíve, Mária Szíve, majd Fatima. Ez a tárgyi környezet formálja izlésünket is, ennek esztétikai megítélése már nagyobb vitákat generál a 19. század utolsó harmada óta. És ezek a lelkiségi áramlatok visszatükröződnek az egyházi imádság- és énekanyagban is.

Mindezek miatt az oltárépítő műhelyek és mesterek fontosak lehetnek a néprajz, a vallási néprajz számára is, amely a hit és a vallás totális jelentkezése révén tudományterületeket ötvöz, sok diszciplína metszéspontján teszi megállapításait.

2. kép: Nagy Nep. János születési anyakönyvi bejegyzése

Mit tudunk Nagy Nep. Jánosról és munkásságáról? A *Délmagyarországi Közlöny* 1903. február 8-i számában megjelent cikk vázlatosan felidézti életútját. 1859. június 2-án született Kunszentmártonban Nagy Imre redemptus és Majzik Julianna tizedik gyermekeként (**2. kép**). Édesapja egy vallási társulat – Isten Szent Neve védőinek Tár-

² Bakó – Kovács 2019; Terdik 2004.

³ Graham 1997: 52.

sasága – alapítója és vezetője volt. 1889-ben halt meg.⁴ Az írás szerint a már tizenhat éves gyermekként tehetséges fafaragót gróf Zichy Jenő⁵ tanácsára Trefort Ágoston kultuszminiszter karolta föl.⁶ Az ifjú elvégezte az 1880-ban alapított Iparművészeti Főiskolát,⁷ majd Németországba és Ausztriába ment továbbtanulni. Bécs, Graz és Baden⁸ után Budapesten Mayer Ede⁹ oltárépítő és aranyozó mester cégénél volt alkalmazásban. A cikk ezt követően makói és kiskunfélegyházi munkáit említi. Az újságíró csak temesvári műhelyéről tud. Cikkével a hazai mesterek és műhelyek népszerűsítését, „a tirolai és bajorországi oltárépítők kiszorítását” szeretne volna elérni. Az írás arra is utal, hogy a szobrász templomi munkái mellett a „hazai történelem és irodalom kimagasló alakjait miniatűr alakban mintázza és sokszorosítja” (Hunyadi, Kossuth, Petőfi, Arany).¹⁰ Nagy Nep. János Temesváron hunyt el fiatalon, 1906. május 5-én, 46 éves volt.¹¹ Özvegyet és két gyermeket hagyott maga után (3. kép).¹²

4 A halotti anyakönyvi bejegyzésében Varajti Julianna férjeként szerepel. Ebből arra következtetünk, hogy első felesége, Majzik Julianna halála után újra nősült. *Halottak anyakönyve* 1889. december 26. 348. számú bejegyzés. Valóban, Nagy Imre özvegy, 55 évesen 1875. június 14-én nőül vette özvegy Varajti Juliannát. Szent Márton Plébánia, Kunszentmárton, *Házassultak anyakönyve* 1875. 103. oldal, 37. szám.

5 Gróf Zichy Jenő (1837–1906) 1881 és 1906 között az Országos Iparegyesület elnöke volt. Közreműködésével 86 városban indult meg az alsófokú iparoktatás. Nevéhez fűződik az 1879. évi székesfehérvári országos kiállítás megszervezése. Ez a tevékenysége magyarázza, hogy a tehetséges iparos fiatalokat támogatja.

6 Ez a történet hasonlatos öreg Mezey János énekszerzői és énekes tevékenységének és karrierjének leírásához: a tehetséges és jó énekes fiút, Trefort Ágostonhoz hasonlóan, egy főpap karolta föl és kitanította. Vö: Mezey 2016: 20–23.

7 E ponton időrendi problémákba ütközünk. Az újságcikk szerint 16 évesen figyeltek fel rá, s ezt követően végezte el az Iparművészeti Főiskola négy évfolyamát. Eszerint 1876 és 1880 között tanulhatott itt. Ám az Iparművészeti Főiskola 1880-ban alakult meg. Inkább ennek elődjéről, az 1871-ben megszervezett Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezdéről lehet szó, amelynek egyik szervezeti egységként alakult meg 1880-ban az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda. Itt köszönöm meg dr. Kissné Havas Gyöngyvérnek, a Képzőművészeti Egyetem levéltárosának segítségét. Ő 1876-tól kezdve átnézte legkorábbi hallgatói anyakönyveket, beíratási lajstromokat, de nem találkozott Nagy Nep. János névvel.

8 Ezeknek az adatoknak egyelőre nehéz utána járni. Életének ez a része nagyban hasonlít Sztrizs István isaszegi oltárépítő életéhez, aki 1890 és 1911 között Velencében, Münchenben és Ausztriában járt tanulmányúton, s oltárépítő műhelyét 1894-ben alapította. Bakó – Kovács 2019: 399.

9 *Tolnai Világlexikona*. Budapest, 1928. 255; Déry 1991: 87, 156–159. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1908. évi ülésén Hauszmann Alajos emlékezett meg a „közelmúltban elhunyt szobrászművészről: Mayer Edéről”. *Pesti Hírlap* 1908. március 28. 11. Mayer Ede szobrászként részt vett az országház szobrainak elkészítésében. Nyolc szobrot alkotott. Tömör életrajzát és szobrainak fényképét lásd még: Gadányi é.n.: 98.

10 Szekernyés 1998: 90.

11 Halotti anyakönyvi kivonat a Temesvár-Józsefvárosi plébánia halotti anyakönyvéből. Köszönöm ft. Szilvágyi Zsolt plébános úr segítségét! A halotti anyakönyvi kivonat alapján találtam meg a kunszentmártoni Kereszteltek anyakönyvében Nagy János születési adatait.

12 *Délmagyarországi Közlöny* 1906. május 6. és május 8. Az özvegynek és gyermekeinek további sorsa ismeretlen. A temesvár-józsefvárosi plébánia anyakönyveiben nem szerepelnek.

— Halálhírek. Nagy Nep. János temesvári hírneves szobrász 1. hó 5-én délután 47 éves korában meghalt. Temetése ma délután 5 órákor volt a Bonnaz utca 6. szám a. halottasházából. Özvegye és két gyermeke gyászolja.

3. kép: Nagy Nep. János halálhíre. Délmagyarországi Közlöny 1906. május 8.

Eddig ismert munkái alapján tevékenységét két helyszínhez köthetjük: Szatmárhoz (Szatmárnémeti) és Temesvárhoz. A *Pesti Napló* című újság 1901-ben közzétett újsághirdetéseiben az áll, hogy Nagy Nep. János műhelyét 1890-ben alapította (4. kép).¹³

Első délmagyar országi
oltárépítészeti, szobrászati és aranvázó műintézet.
Alapítva 1890-ben.

Van szerencsém
anagyérdemű kö-
zönség becses tu-
domására hozni,
hogy műterme-
met kibővítettem,
amelyben készit-
tek új oltárokat,
szószékeket, Sta-
ció-képeket vá-
szakra és plecht-
festve és fából,
faragva, dombor-
műben polichro-
mizozva, művé-
szesen kidolgoz-
va, valamint régi
oltárokat újból
festek, márvá-
nyozok és ara-
nyozok, régi ol-
tárképeket ki-
javítok és meg-
újítok. Új oltár-
képeket hírneves
festőművészek
közreműködésé-
vel helyreállítok.
Jézus, Má-
ria szíve szob-
rait, Pádusi Szent-
Antal szobrai fából
faragva és
polichromizozva.

Cmft.	100	110	120	130	140	150
kor.	100	120	140	160	174	194

Terrakotta kőmaszkából polichromizozva

Cmft.	100	120	140	150
kor.	72	100	120	140

Oltár árak és pontos kiszámlálásról gondoskodik az intézet johirneve.

Nagy Nep. János.

Műteremben tükör-foncsarozást is készítek és koporotokat újból aranyozok jótállás mellett.

Temesvár-Józsefváros, Bégasor 24. szám.

4. kép: Az oltárépítő hirdetése. *Pesti Napló* 1901. aug. 1.

Ez a műhely Szatmáron lehetett, hiszen az 1890-es évekből megismert munkái ide kötődnek. Az 1890-es műhelynyitás dátuma és a legkorábbi 1899-es újsághirdetés

¹³ *Pesti Napló* 1901. augusztus 4. Meglepő, hogy 1899-ből megismert hirdetéseiben erre nem hivatkozik!

közi időszak sajtóbeli adatnélküliségére egyelőre azonban nincs magyarázatunk. Valamikor az 1900-as év folyamán költözhetett át Szatmárnémetiről Temesvárra, ahol bizonyára nagyobb felvevő piacot és igényt remélt munkái iránt. A temesvári üzleti címtár 1901-ben már egész oldalas hirdetését közli magyar és német nyelven **(5a-b. kép)**.¹⁴

— 150 —

NAGY NEP. JÁNOS

szobrász, aranyozó és oltárépítő

Temesvár-Józsefváros, Hegs-Balsor 24. sz.

Első delmagyarországi oltárépítő műterem.

KIÜNTETVE

*(Az első, Schleich Lőrinc, Nagy-
várban állott, Józsefváros, 24. sz.
számú helyen, azaz az első
magyarországi, valamint Derskő
Szabolcs, azaz az első magyar
magyarországi oltárépítő mű-
terem.)*

Elfogad az ezen szabály vágó
mindennemű megrendel-
sék

aj oltárak építését
— és javítását

SZÓSZÉK

szent sírok, képek

és

különböző szent szobrok

elkészítését

bármily nagyságú kivitelre.

Továbbá

fa- és faszobrászati-alakzatok

ezen műteremben bemutatott
tervek szerinti kivitelre el-
vállaltatnak.

Pontos kiszámlálás.

— Olcsó árak.

Lehetséges és gondos ki-
állításról az intéző jóhírneve
gondoskodik.

Számos támogatást kér

**Első delmagyarországi
— oltárépítő-intézet**

Nagy Nep. János.

NÁGY NÉP. JÁNOS
Bildhauer, Vergolder und Altarbauer
Temesvár-Josefstadt, Linke Begazzeile Nr. 24.
Erste südungarische Altarbau-Anstalt.

Angewiesen durch Ihre Excellenzen Sr. Exzellenz Hr. Lajos Schönbach, General-Gouverneur von Grosswardein | Sr. Exzellenz Hr. József Somló, Präsident von Ungarn | u. auch Sr. Excellenz Geheimrath Alexander v. Dostorffy, Bischof von Csákad.

Übernimmt die Anfertigung aller Gattungen neuer
Altäre und Kanzeln
so auch die **Renovirung und Vergoldung**
aller Gegenstände unter Zeichnung der geschmackvollsten und reinsten Ausführung.

Figuren, Statuen und Bilderrahmen
aus Gyps, Kneistein und Kunstholz werden in
jeder Grösse geliefert.

Übernehme die **Amalgamisirung aller
Spiegel unter Garantie für deren Halt-
barkeit.**

Heilige Figuren in allen Gattungen.
Preisacourante.
Kostenüberschläge und Altermuster
sende franco.

5. kép: a-b. kép: Műhelyének magyar és német nyelvű reklámja.
Temesvári Üzlet-czímtár lakcím-mutató (1901)

Kutatásunk során elsődleges forrásként a helyi és az országos sajtót használtuk.¹⁵ Újsághirdetései bemutatják tevékenységi körét is. Egyik első, 1899-ben megjelent hirdetésében például azt olvashatjuk, hogy „készíték mindennemű aranyozni való tárgyakat, tükör- és képkeretet; elvállalom elkészítésre a régi képek tisztítását és a keretek újbóli aranyozását, valamint r. k. templomokban új oltárokat, oltárképeket, szószékeket, Lourdi Máriát barlanggal, Jézus Szíve és Páduai Szt. Antal szobrait és

14 *Temesvári Üzlet-czímtár lakczim-mutató*. Kiadja Szalatky István. Temesvár, 1901. 190–191. Az adatot Szekernyés János (Temesvár) segítőkészségének köszönhetem.

15 Itt annyi megszorítást kell azonban tennünk, miszerint nem minden helyi sajtóterméket digitalizáltak az elmúlt években. Az elért újságok mellett tehát még lappanghatnak más források is.

szent sírokat”.¹⁶ A *Pesti Napló* 1901-es évfolyamában már azt olvashatjuk, hogy műtermét Temesváron bővítette.¹⁷ Addigi működési helyeiről a *Zombor és Vidéke* című újság 1902. november 30-i számában megjelent hirdetése a következő településeket említi: Zenta, Csorvás, Szilas,¹⁸ Jászládány, Szolnok, Kun-Félegyháza, Kalocsa, Torontál-Almás, Békés-Szent-András, Kun-Szent-Márton, Nagy-Kikinda, M.-Pécska, Csanád-Palota, Vámosgyörk, Csengőd, Zenta.¹⁹

Egy 1901-es hirdetésében arra utal, hogy:

Ft. Schlauch Lőrinc dr. bíboros püspök ur ő eminenciájának és cserneki és tarkeői Dessewffy Sándor csanádi püspök ur ő excellenciájának udvari szállítói.

Alapítottatt 1890-ben. Alapítottatt 1890-ben.

Készítek uj oltárokat, szószékeket,
Szentsziveket

Lourdi Máriát barlanggal,
Szentszobrokat kőből, fából, műkőből, műfából és gipszből, minden nagyságban.

Páduai szent Antal szobrai
és 869
Jézus, Mária Szive szobrai

művésziesen kidolgozva és jutányos ár mellett elkészítem. A legközelebbi időben Nagyméltóságú csanádi püspök ur megrendeléséből a lelei új templom berendezéseit. Magyar-Bácska, Békés, Szent-András, H.-M.-Vásárhely, Kun-Szt-Márton, Zenta, Nagy-Kikinda, Csanád-Palota, Kun-Félegyháza és még több helyekről jó bizonyítványaim igazolják jókivitelű munkáimat. Azonkívül oltárképeket hírneves festőművészek közreműködésével helyreállítom.

Műtermembe tükör-foncsorozást is készítek jutányosan és jótállás mellett.

NAGY NEP. JÁNOS

Első délmagyarországi oltárépítész, szobrászat és aranyozó műterme.

TEMESVÁR-JOZSEFVÁROS.

„Készítek uj oltárokat, szószékeket, szentsziveket, Lourdesi Máriát barlanggal, Szentszobrokat kőből, fából, műkőből, műfából és gipszből, minden nagyságban. Páduai szent Antal szobrai és Jézus, Mária Szive szobrai művésziesen kidolgozva és jutányos ár mellett elkészítem. A legközelebbi időben Nagyméltóságú csanádi püspök ur megrendeléséből a lelei új templom berendezéseit, Magyar-Bácska²⁰, Békés, Szent-András, H.-M.-Vásárhely, Kun-Szt-Márton, Zenta, Nagy-Kikinda, Csanád-Palota, Kun-Félegyháza és még több helyekről jó bizonyítványaim igazolják jókivitelű munkáimat. Azonkívül oltárképeket hírneves festőművészek közreműködésével helyreállítom. Műterembe tükör-foncsorozást is készítek jutányosan és jótállás mellett.”²¹ (6. kép)

6. kép: Az oltárépítő hirdetése.

Alkotmány 1901. május 26.

¹⁶ *Heti Szemle* 1899. 10. szám 6.

¹⁷ *Pesti Napló* 1901. augusztus 4.

¹⁸ Nem egyértelmű, melyik Szilas nevű településről lehet szó. Talán az Abaúj megyei, későbbi nevén Bódvaszilásról.

¹⁹ *Zombor és Vidéke* 1902. november 30. 6. – Nagy Nep. János e települések templomaiban található szobrainak, oltárainak nem volt módom eddig utána járni.

²⁰ Ez talán elírás Magyarpécska helyett? A *Zombor és Vidéke* című újság 1902. november 30-i számában megjelent hirdetés szövegében a M.-Pécska név ezt igazolja.

²¹ *Alkotmány* 1901. május 26. 18.

Ebben a hirdetésben Schlauch Lőrinc nagyváradai bíboros-püspök és Desewffy Sándor csanádi püspök „udvari szállítójának” mondja magát. A két egyházi főméltóság és az említett települések mind-mind a vállalkozás elismertségét, megbízhatóságát támasztják alá, reklámértéke tehát igen nagy volt.

Nagy Nep. János működése arra a korszakra esik, amikor tudatos törekvéssel igyekeztek a hazai mesterek műhelyeit népszerűsíteni a nagymúltú és népszerű külföldi, főleg tirolai (Gnöden) faszobrászokkal, oltárépítőkkal szemben.²² Legtöbb hirdetése a *Szamos*, a *Szeged és Vidéke*, a *Délmagyarországi Közlöny*, a *Pesti Napló*, az *Alkotmány* című újságokban jelent meg, de elkészült munkáiról szóló beszámolók megjelentek helyi lapokban is (pl. *Zombor és Vidéke*, *Nagykanizsai Friss Újság*).

Szatmári korszakában a Szatmári, az Egri és a Nagyvárad, a temesvári működése idején a Csanádi és a Kalocsai püspökségek plébániatemplomaiban dolgozott. Ám nemcsak római katolikusoknak, hanem görögkatolikusoknak és – a temesvári *Tribuna* román nyelvű hirdetése alapján feltételezve – talán még ortodox román templomoknak is.

A SZATMÁRI ÉVEK

1895-ben szatmári oltárépítőként vállalt munkát szülővárosának önállósulni készülő pusztáján: Mesterszálláson (7. kép).²³ Az oltár most is áll a mesterszállási templomban (8. kép). Valószínű, ő készítette a templom kibővítésekor, 1901-ben az oldalhajókban elhelyezett mellékoltárokat is. A kunszentmártoni Szent Márton plébániatemplom Páduai Szent Antal 150 cm magas szobrát az 1896-os misszió emlékére egy módos gazdaházaspár készítette Nagy Nep. Jánossal 1898-ban (9. kép). Ő faragta Szent Ferenc szobrát²⁴ (10. kép), 1898-ban pedig megújította a hordozó Segítő Mária-szobrot, amelyet édesapja állíttatott, s amelynek oldalára ráfestette szatmári cégjelzését is (11a-c. kép).²⁵ Ugyancsak felújította a Lourdes-i Mária 1886-ban Párizsból hozott szobrát: újra festette és aranyozta.²⁶ Szatmárról dolgozott több görögkatolikus közösségnek is (Oros, Napkor, Nyírgelse).²⁷

²² Vö: Terdik 2008: 336.

²³ Barna 1995.

²⁴ Dósa – Szabó 1936: 227.

²⁵ A szobrot 1885-ban Nagy Imre állíttatta. Dósa 1936: 225. Ő valószínűleg azonos Nagy Nep. János édesapjával, aki 1881-ben Isten szent nevét védő társulatot is alapított a káromkodások ellen. Társulatát azonban az egri főegyházmegyei hatóság nem hagyta jóvá. Lásd: Barna 2018; Józsa 2009: 155–157.

²⁶ Józsa 2009: 170.

²⁷ Terdik 2023: 162–163.

Szerződés

mely egyeztetést Dics József képviselőnknek jelenlétében miután megkapad,
 megvizsgál. D. Székely János, néhai váallalga kőműves és mesterséges kőgyártó és
 gyémántok előállítására és kőművesek munkájának előmozdítására

1. *Mativoti mukhadi gheanis mybiraa* N. Kay Iking anengoro, jehuly gheanis
n'arosi lakosi a yemsemahasi temponban echeherendo ja-olvar, t'obera kutun,
e' oz erre heherendo olvasi maini proba ekepirovel.

[illegible]

3. A fene, melyet elvárnyok f.-én körül. 1. é. elkészítették a
ugyanazon ^{hí} kőzetből, a templom feletlen, valószínűleg a helyi
felállítás.

4. An epigynum *A. helgolandica*, ikeme a megötteni vaszeri állomános
pálitka 245 fransz szifirok, mely öngyölj. fr. majus hó 1-én 50
fr. lesz szifiroendö, a többi pedig a munka átveszték for szifirok.

5. Alotiralt valallás a fenniek elszárad, és a felváltás munkát
berülsz, megelégedés elkövetés, mozgás, kötelvény.

Recevoir Rurpoux maison de 1895 à 1917.

Dosa Jónas
gleba
minis mykca

Noggs N^y, Gaines
Watakenway

Prater, Aug

7. kép: Nagy Nep. János 1895. április 17-i keltezésű szerződése a mesterszállási temp-
lom oltárának elkészítésére. Forrás: Kunszentmárton, Plébániai irattár

8. kép: (balra fent) A mesterszállási templom főoltára.

Barna Gábor felvétele

9. kép: (jobbra fent) Páduai Szent Antal szobra a kunszentmártoni plébánia-templomban (1896).

Barna Gábor felvétele

10. kép: (balra lent) Szent Ferenc szobra a kunszentmártoni plébániatemplomban (1896).

Barna Gábor felvétele

11a. kép (balra): A hordozó Mária-szobor, megújította Nagy Nep. János 1898-ban.
Barna Gábor felvétele

11b. kép (jobbra fent): A megújítás dátumának feltüntetése a szobor talapzatán.
Barna Gábor felvétele

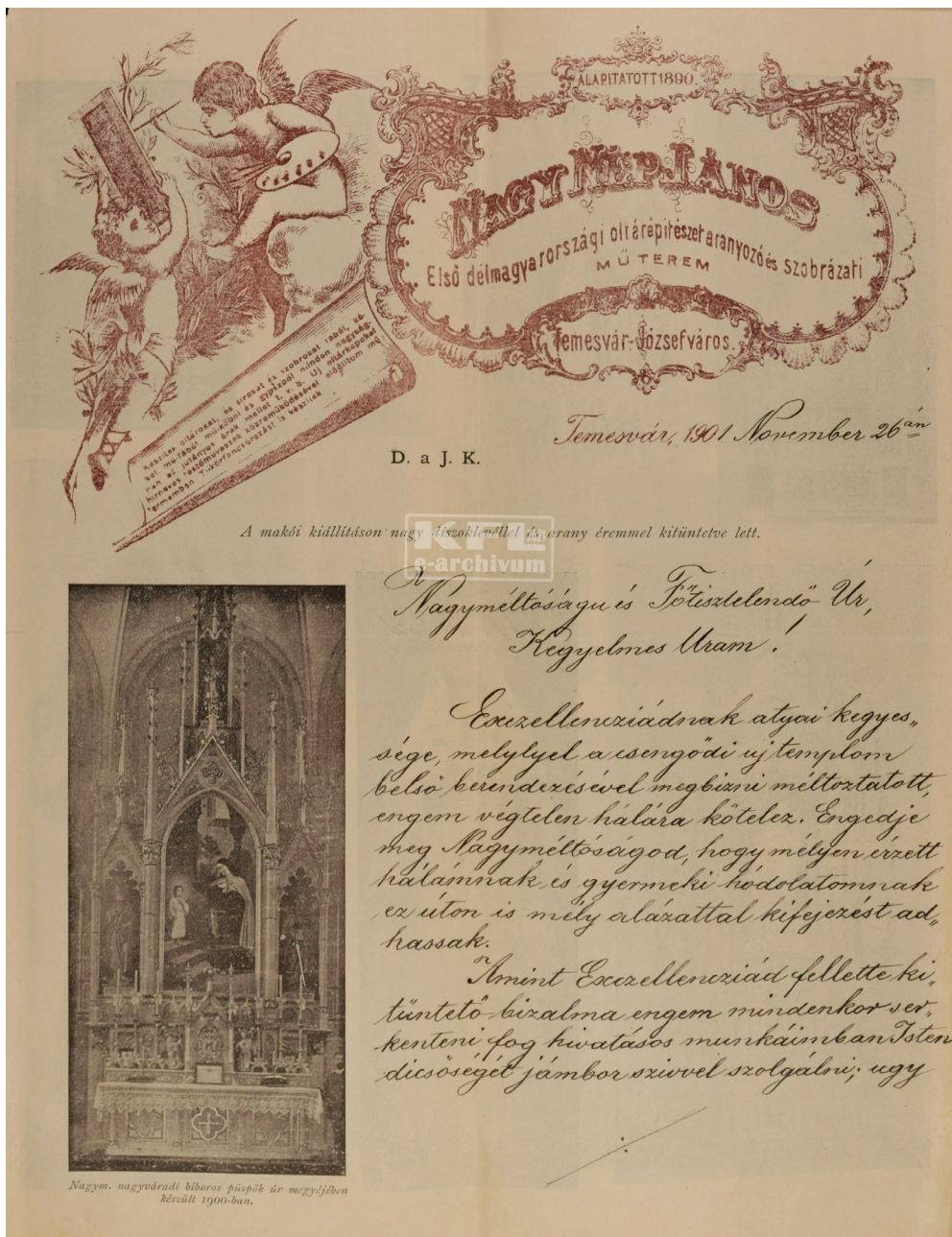
11c. kép (jobbra lent): Nagy Nep. János cégjelzése a hordozó Máriaszobor talapzatán.
Barna Gábor felvétele

A TEMESVÁRI ÉVEK

1900-tól Temesváron működött. A műtermét és munkásságát 1903-ban ismertető újságcikk azt írja, hogy:

„[a] józsefvárosi Bonnaz utczában, az iskolanővérek zárdájával szemben van egy nagy telekház, benn az udvarban van egy hatalmas műterem, 100 munkás számára berendezve. Van itt asztalos, esztergályos, lakatos, szobrász, festő, rajzoló, aranyozó, mázoló, mintázó, vésnök és tudja Isten miféle osztály és minden rekeszben megvan a szükséges munkaerő. Itt készülnek a délvidék legszebb egyházi felszerelései: oltárok, szent sírok, szószék, keresztek, domborművű stációk képek, oltárképek és különféle nemű és nagyságú szobrok, melyek mind Nagy N. János műízlését és becsületes munkáját hirdetik.”²⁸

²⁸ Délmagyarországi Közlöny 1903. február 8. 5.

12. kép: Nagy Nep. János 1901. november 26-i levele Császka György kalocsai érsekhez.
Forrás: Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár

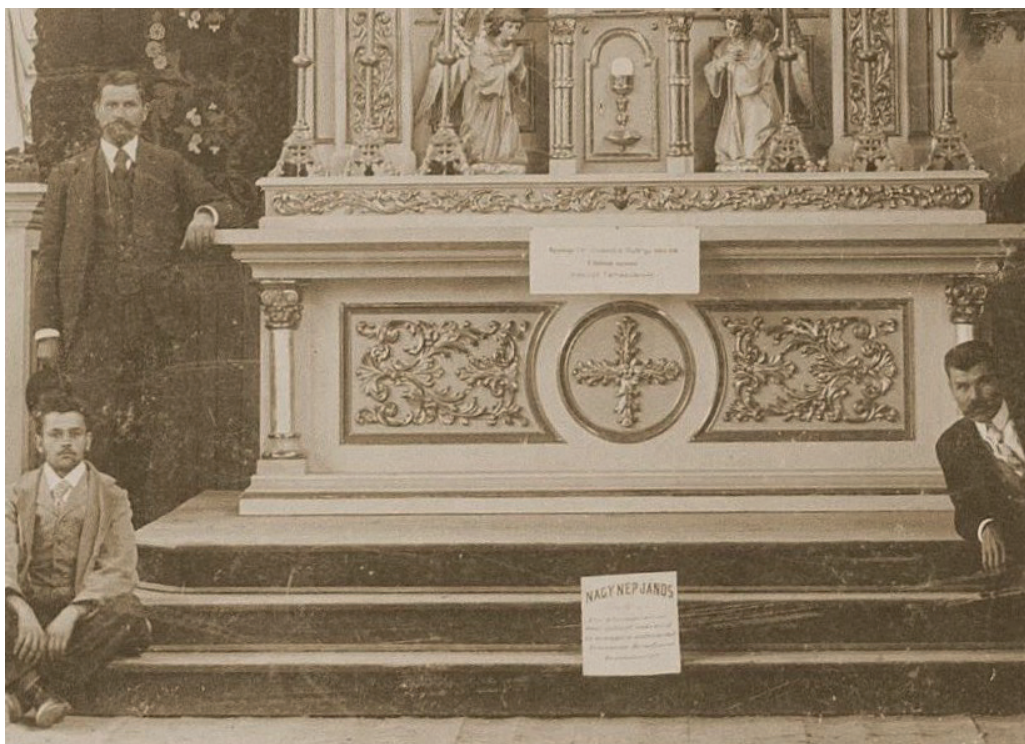
13. a kép: Nagy Nep. János oltára az 1901. évi makói ipari és gazdasági kiállításon.
Halász Tamás gyűjteményéből

Ez a – talán kissé túlzó – tudósítás egy nagyméretű kézműves műhelyt láttat és képet ad arról, mely szakmákra volt szükség egy oltárépítő vállalkozásban.

Nagy Nepomuk János 1901. november 26-án köszönő levelet írt Császka György kalocsai érseknek. Levele több szempontból is fontos forrás.²⁹ Az igényes grafikus fejléc prosperáló üzletmenetre utal. Önmagát mint az „Első délmagyarországi oltárépítéset aranyozó és szobrász műterem” reklámozza. A levélpapíron látunk még egy neogótikus stílusban készített oltárt, azzal az aláírással, hogy „A nagym. nagyváradai bíboros-püspök úr megyéjében készült 1900-ban.” (A bíboros püspök ekkor Schlauch Lőrinc volt, akire újsághirdetéseiben is gyakran hivatkozott.) A levélhez két oldalon mellékelte munkáinak képes jegyzékét. Ugyancsak a fejléc tartalmazza, hogy „A makói kiállításon nagy díszoklevéllel és arany éremmel kitüntetve lett” (12. kép).

Makón, Csanád vármegye székhelyén 1901. augusztus 4-én nyílt meg az az ipari és gazdasági kiállítás, amelyen egy neoromán oltárral Nagy Nep. János is részt vett. A makói gyűjtő, Halász Tamás jóvoltából ismerjük, hogy milyen oklevelet és milyen

²⁹ Megküldését Konksek József bácsbokodi helytörténésznek köszönöm.

13. b kép: Nagy Nep. János oltára az 1901. évi makói ipari és gazdasági kiállításon.
Halász Tamás gyűjteményéből

érmét kapott. És ugyancsak az ő gyűjteménye őrizte meg a kiállított oltár fényképét, rajta az oltárépítővel (13a-b. illetve 14a-b. kép).

Temesvárra költözése után 1901-ben a kalocsai főegyházmegyében, a zombori Szent István templom főoltárára teljes felszereléssel, gyertyatartókkal és szószékének elkészítésére kapott megbízást.³⁰ Egy évvel később a zombori új templomba Páduai Szent Antal szobrot rendeltek tőle.³¹ A bácsbokodi hívek 1901-ben két képet is festettek Nagy Nep. Jánosnál:³² az Angyali Üdvözet és a Szent Vendel mellékoltárok képeit. A főoltár szintén említésre méltó (15. kép). 1901-ben a kiskunfélegyházi „új templom” (Szent István templom) részére egy Szent Család szoborcsoportot készített.³³ A félegyházi főtemplom 1899-ben, az akkor még Szatmáron élő Nagy Nep. Jánostól egy Szent Antal szobrot rendelt, amely „a szegények gyámolításában az irgalmas hívek jótékonyágát” hirdeti.³⁴ 1902-ben épült fel a zsombolyai árvaház, a Jesuleum, amelynek kápolnájához az a Nagy

30 Zombor és Vidéke 1901. május 5. 2. A cikk említi a benyújtott rajzokat.

31 Zombor és Vidéke 1902. január 26. 4.

32 Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, Kuts János esperes-plébános levele, 1902. május 6.

33 Félegyházi Híradó 1901. november 10. 5.; Félegyházi Hírlap 1901. XIX. évf. 89. szám

34 Félegyházi Hírlap 1899. július 6. 1–2.

Nep. János készítette a szobrokat, „kinek izléses művészetét országszerte, de különösen itt a Délvidéken számos oltár és szobor dicséri”³⁵ – szól a cikk. Oltárai, szobrai állnak Hódmezővásárhelyen **(16. kép)** és Csanádpalotán is **(17. kép)**.

14a-b. kép: A makói ipari és gazdasági kiállítási érme. Halász Tamás felvétele

1903-tól bukkannak fel hirdetései a szegedi sajtóban. Ezekben magát oltár-építőnek, szobrásznak titulálja, aki aranyozó műintézetet vezet.³⁶ 1903-ban Battonyára készített egy kültéri, nyolc méter magas oszlopon álló Szentháromság szobrot, amely méltatója szerint „dicsőségére válik nemcsak elkészítőjének, hanem a magyar iparnak is”.³⁷ Ez a szobor időközben megsemmisült. 1905-ben Felső-Muzslya temploma számára adott át egy „gótikus stílusú oltárt”.³⁸

A *Szeged és Vidéke* című újság 1904-es évfolyamának több számában reklámozta keresztút készítési gyakorlatát, a hirdetését az I. stáció képével illusztrálva **(18. kép)**.³⁹ A 19. század elején épített őrszállási templomot 1890 után felújították. Számos szobor díszíti a templombelsőt oltáron s külön elhelyezve: Lourdes-i barlang, Fájdalmas Szűzanya, Szeplőtelen Szűzanya, Pádúai Szent Antal, Szent József, melyek feltehetően a temesvári Nagy Nepomuk János szobrász, aranyozó és oltárépítő műhelyéből származnak.⁴⁰

35 Zsombolyai Közlöny 1902.

36 *Szeged és Vidéke* 1903. december 13. 20.

37 *Szeged és Vidéke* 1903. december 25. 12; *Magyar Kereskedők Lapja* 1904. január 16. 10.

38 *Magyar Kereskedők Lapja* 1905. április 15. 7.

39 *Szeged és Vidéke* 1904. november 1. 12; november 13. 20.; december 25. 20.

40 Korhecz Papp 2014: 112.

15. kép: (balra fent) A bácsbokodi templom főoltára. Jarmaczkiné Ispánovics Judit felvétele

16. kép: (jobbra fent) Szent József szobra a hódmezővásárhelyi Szent István plébániatemplomban. Terendi Viktória felvétele

17. kép: (balra lent) A csanádpalotai templom oltára (1960). Szikszai Zsuzsa felvétele

MUNKÁSSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE – ÖSSZEGZÉSKÉPPEN

18. kép: Az oltárépítő hirdetése.
Szeged és Vidéke
1901. november 1.

Alkotásai jól visszatükrözik a kor-
szak, a 19. század végének és a 20. század
első éveinek lelkeségi áramlatait. Meg-
rendeléseket is ezek képi/tárgyi kifeje-
zéseinek megalkotására kapta: virágzik
a Lourdes-i Mária tisztelete; erős a ma-
gyar szentek kultusza – a millennium
évtizedében vagyunk! – a jezsuiták ré-
vén erősödik a Jézus Szíve-tisztelet; Pá-
duai Szent Antal kultuszát pedig talán a
Rerum novarum enciklika is erősítette.

1901-ben belépett az Iparművésze-
ti Társulatba, amelynek tagnévsorában
Nagy N. János szobrász néven szerepel.
Ezt követően még az 1903-as tagnévsor-
ban szerepel, lakóhelye Temesvár, Jó-
zsefváros, utána nincs adat róla.⁴¹

A zsombolyai Jesuleum átadásáról
szóló újságcikkben nagyon elismerően
írtak Nagy Nep. Jánosról, „kinek ízléses
művészetét országszerte, de különösen
itt a Délvidéken számos oltár és szobor
dicséri”.⁴² De mit takar az „ízléses művé-
szet” minősítés? Az oltárépítők hirdetési
azt jelzik, hogy „minden stílusban”⁴³ tud-
nak templomberendezést vagy „stilszerű
oltárt, szószéket, keresztelőkutat, gyónó-
széket és templompadokat” gyártani.⁴⁴
A kor a historizmus korszaka, amely-
ben népszerűek voltak a neogótikus és a
neoromán stílusban épített templomok

és az ennek megfelelő templomberendezések.⁴⁵ Ehhez a történeti stílusokat kedvelő
egyházi korízléshez igazodott Nagy Nep. János is, akinek ismerjük neoromán („ro-

41 Magyar Iparművészet 1901. 86., 1903. XXIX. oldal

42 Zsombolyai Közlöny 1902.

43 Felvidéki Újság 1907.

44 Egeri Egyházmegyei Közlöny 1915.

45 Levárdy 1982: 231–233. A historizmus korabeli kritikájáról, Fieber Henrik véleményéről lásd: Terdik
2004: 98. skk., Terdik 2008: 326.

mán stílú”) templomberendezését (Tasnád, Szilágymegye),⁴⁶ neogótikus oltárépítményeit (pl. Zombor, Szent István templom⁴⁷; Maroslele és Muzslya, „gót stílú oltár”⁴⁸). A tasnádi templomberendezésről a korabeli újságíró elismeréssel nyilatkozik. Szent Adalbert szobrát a „legsikerültebb szobrok egyikének” tartja. A tasnádi templom fő ékessége a tíz méter magas és három és fél méter széles főoltár: krémszínű az oltár alapszíne, gazdag aranyozással, fülkéjében a Szeplőtelenül fogantatott Szűz Mária két méter magas szobra. A szentségházon a kehely domborműves ábrázolása mellett két kerubot alakított ki az oltárépítő.⁴⁹ A hirdetések és az újságokban közreadott kedvező vélemények mindenesetre azt mutatják, hogy Nagy Nep. János több stílusban tudott alkotni. Ez pedig mesterségbeli tudását minősíti.

Nagy Nep. Jánosra legjellemzőbbnek – eddig megismert munkái és a hirdetéseit illusztráló képek alapján – a neogót stílus egyes elemeit megjelenítő alkotásokat tartathatjuk. Szobrai elnyújtottak, karcsúak, s a kor felfogásának és ízlésének megfelelően szép arccal ábrázolják a szenteket. A műhelyéből és a megbízásokból élő oltárépítő-, szobrász mesterembernek igazodni kellett a korízléshez, hiszen meg kellett élnie. Munkásságának kibontakozásában bizonyára sokat számítottak a még feltárássra váró bécsi, badeni és gráci évek vagy hónapok, előtte pedig a budapesti tanulmányok. Mostani kutatásunk legnagyobb eredménye az – még ha csak nagy vonalakban is –, hogy feltárult Nagy Nep. János életének kerete, megismertük működésének harminc helyszínét, alkotásainak egész sorát.

TELEPÜLÉSEK, AMELYEK TEMPLOMÁBAN DOLGOZOTT NAGY NEP. JÁNOS

– a kutatás jelenlegi állása szerint –

Bácsbokod (Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye)

Battonya (Csanádi Egyházmegye) – kültéri oszlopos szobor: Szentháromság oszlop

Békésszentandrás (Nagyvárad Egyházmegye)

Biharpüspöki (Nagyvárad Egyházmegye) – bizonytalan (?)

Csanádpalota (Csanádi Egyházmegye)

Csengőd (Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye)

Csorvás (Nagyvárad Egyházmegye)

Hódmezővásárhely (Váci Egyházmegye)

Jászládány (Egri Főegyházmegye)

Kalocsa (Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye)

Kiskunfélegyháza (Váci Egyházmegye) – főtemplom: Páduai Szent Antal szobor, új templom: Szent Család szoborcsoport

⁴⁶ *Független Magyarország* 1905. december 5. 13.

⁴⁷ *Zombor és Vidéke* 1901. május 5. 2.

⁴⁸ *Magyar Kereskedők Lapja* 1905. április 15. 7.

⁴⁹ A szerzőtől származó teljesen azonos szövegű írást két lap is közölte: *Független Magyarország* 1905. december 5. 13; *Havi Közlöny* 1906. 109–110.

Kunszentmárton (Egri Főegyházmegye) – Szent Ferenc és Páduai Szent Antal szobor és oltáraik, Hordozó Mária és Lourdes-i Mária-szobor javítás
 Magyarpécska (Csanádi Egyházmegye)
 Maroslele (Csanádi Egyházmegye)
 Mesterszállás (Egri Főegyházmegye) – főoltár és mellékoltárok, szobrokkal
 Muzslya (Csanádi Egyházmegye) – gót stílű oltár
 Nagykikinda (Csanádi Egyházmegye)
 Napkor (Munkácsi Egyházmegye gk.) – ikonosztáz
 Nyírgelse (Munkácsi Egyházmegye gk.) – ikonosztáz
 Oros (Munkácsi Egyházmegye gk.) – ikonosztáz
 Őrszállás – Lourdes-i barlang, Fájdalmas Szűzanya, Szeplőtelen Szűzanya, Páduai Szent Antal, Szent József szobor (?)
 Szilas (?)
 Szolnok (Váci Egyházmegye)
 Tasnád (Nagyváradai Egyházmegye) – teljes templomberendezés (oltár, szószék, gyónatószek)
 Temesvár (Csanádi Egyházmegye)
 Torontálalmás (Csanádi Egyházmegye)
 Vámosgyörk (Egri Főegyházmegye)
 Zenta (Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye)
 Zombor (Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye) – Szent István karmelita templom: főoltár, Páduai Szent Antal szobor, szószék
 Zsombolya (Csanádi Egyházmegye) – árvaház kápolnája; szobrok

Kapcsolattartó szerző:

Barna Gábor
 Gál Ferenc Egyetem
 6720 Szeged
 Dóm tér 6.
 barna.gabor@gfe.hu

Corresponding author:

Gábor Barna
 „Gál Ferenc” University
 Dóm square 6.
 6720 Szeged, Hungary
 barna.gabor@gfe.hu

Reference: Barna, G. (2024). Az oltárépítő. *Deliberationes*, 17(2), 25–45.

IRODALOM

- Bakó, Zs. I., & Kovács, G. (2019). Egy másik István a szomszédból. Sztrizs István (1874–1922) oltárépítő-mester munkásságának rövid áttekintése. *Ars Hungarica*, 45(3), 399–406.
https://real-j.mtak.hu/13940/19/AH_2019-3.pdf#page=119
- Barna, G. (1995). A mesterszállási templom építésének története. In G. Barna (Ed.), *Mesterszállás. Fejezetek a község történetéből*. (pp. 131–149). Mesterszállás község Képviselőtestülete.
- Barna, G. (2018). Isten Szent Nevét Védő Egyesület. Egy nem engedélyezett társulat története. In A kötet szerzői, tisztelői és barátai (Eds.), *A szükséges dolgokban legyen egység, a kétesekben szabadság, mindenben pedig szeretet*. (pp. 21–38). Egri Lokálpatrióta Egyesület.
- Déry, A. (1991). *Budapest eklektikus szobrászata*. Országos Műemléki Felügyelőség.
- Dósa, J., & Szabó, E. (1936). *Kunszentmárton története I. Kunszentmártoni Híradó*.
https://mandadb.hu/tetel/401184/Kunszentmarton_tortenete
- Gadányi, Gy. (é. n.). *A mesterség dicsérete. Parlamenti szoborkorrajz*. Száz Magyar Falu Könyvház Kht.
- Graham, G. (1997). *The Philosophy of the Arts*. Routledge.
<https://ia.eferrit.com/ea/f4b5c438d6cb2068.pdf>
- Józsa, L. (2009). „Isten hajléka az emberek között.” *A kunszentmártoni római katolikus nagytemplom*. SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék – Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség. (=Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 21).
- Korhecz Papp, Zs. (2014). Az őrszállási Mária neve templom. *Bácsország*, 1-4(68). 85–103.
<https://www.bacsorszag.rs/pdf/127cd055a328d.pdf>
- Lakatos, A. (Ed.). (2015-2016). *Mária-enciklopédia, Kalocsa, 1950. Forráskiadvány és adattár*. Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár. (=A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 11).
https://library.hungaricana.hu/hu/view/KalocsaiFoegyhazmegyeiGyujtemenyekKiadvanyai_11_2016/?pg=0&layout=s
- Levárdy, F. (1982). *Magyar templomok művészete*. Szent István Társulat.
- Mezey, J. (2016). *Történetek a Mezey kántorcsaládról*. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport. (=A vallási kultúrakutatás könyvei 26).
- Pusztai, G. (2008). A kézműves- és kisipar története Kunszentmártonban. In G. Barna & G. Pusztai (Eds.), *Kunszentmárton, a mezőváros*. (pp. 158–195). Jász-Nagykunszolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Szekernyés, J. (1998). *Temesvár kövei. Krétarajzok a Józsefvárosból*. Mirton Könyvkiadó.
- Szterényi, J. (1897). *Az iparoktatás Magyarországon*. Pesti Könyvnyomda Rt.
https://adt.arcanum.com/hu/view/Books_18_Gazdasagtortenet_1055_Iparoktatás_Magyarország_700/?pg=0&layout=s
- Terdik, Sz. (2004). A templom művészete vagy a művészet temploma. Az 1908-as egyházművészeti kiállítás és recepciója. *Pannonhalmi Szemle*, 12(4), 95–110.
https://phszemle.hu/wp-content/uploads/2024/03/2004_4_14_08_Terdik.pdf
- Terdik, Sz. (2008). „Kitűnő munka, kiváló versenyképesség és nagybani termelés”. Réтай és Benedek egyházi műiparintézete. *Fons*, 15(3), 325–360.

https://real-j.mtak.hu/19505/3/Fons_2008_15_3_.pdf

Terdik, Sz. (2023). *A magyarországi görögkatolikusok és a képzőművészet (1780–1972)*. Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola. (=Collectanea Athanasiana VI/5).

<https://real.mtak.hu/185088/1/Mo%20g%C3%B6r%C3%B6gkatolikus%20beliv%20nyomda%20low.pdf>

Török, Gy. (1995). Újabb ismeretek az oltárépítő műhelyek munkamódszereiről. *Ars Hungarica*, 23(2), 181–188.

Víg, A. (1932). *Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz évben, különösen 1867 óta*. Magyar Tudományos Akadémia.

https://real-eod.mtak.hu/3114/1/MTA_Konyvek_126726_000803296.pdf